

Briselē, 2023. gada 3. oktobrī
(OR. en)

13307/23

SOC 635
EMPL 454
ECOFIN 916
EDUC 365

PIEZĪME

Sūtītājs:	Nodarbinātības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
Temats:	Svarīgākie Nodarbinātības komitejas vēstījumi, kuru pamatā ir gada ziņojums par nodarbinātību un Nodarbinātības pārraudzības instruments – apstiprināšana

Pielikumā pievienoti svarīgākie Nodarbinātības komitejas (*EMCO*) vēstījumi, kuru pamatā ir gada ziņojums par nodarbinātību un Nodarbinātības pārraudzības instruments (NPI), gatavojoties to pieņemšanai Padomē (*EPSCO*) 2023. gada 9. oktobrī.

Pilns ziņojuma par nodarbinātību teksts ir iekļauts dokumentā 13307/23 ADD 1.

Pilns NPI teksts ir iekļauts dokumentā 13307/23 ADD 2.

Svarīgākie Nodarbinātības komitejas (*EMCO*) vēstījumi, kuru pamatā ir 2023. gada ziņojums par nodarbinātību un Nodarbinātības pārraudzības instruments

1. Nodarbinātības komiteja saskaņā ar pilnvarām, kas tai paredzētas LESD 150. pantā, Padomei ir sagatavojusi gada pārskatu par nodarbinātības stāvokli Eiropas Savienībā (ES). Šā pārskata pamatā ir 2023. gada Nodarbinātības pārraudzības instruments (NPI ¹), ar kuru pārbauga progresu attiecībā uz mērķrādītājiem, kas jāsasniedz līdz 2030. gadam, un kurā īsumā aprakstītas būtiskākās nodarbinātības problēmas un labi darba tirgus rezultāti visā ES un katrā dalībvalstī.
2. Galvenie konstatējumi, kas izdarīti šā gada NPI, par ko *EMCO* Rādītāju grupa vienojās maija beigās, ir apkopoti 2023. gada ziņojumā par nodarbinātību. Minētie konstatējumi papildina secinājumus, kas gūti Nodarbinātības komitejas veiktajā daudzpusējā uzraudzībā saistībā ar konkrētām valstīm adresēto Padomes ieteikumu īstenošanu un citu Padomes ieteikumu īstenošanu Eiropas pusgada ietvaros.
3. Gan NPI, gan gada ziņojumā par nodarbinātību otro gadu pēc kārtas ir ietverti ES pamatmērķi 2030. gadam nodarbinātības un pieaugušo izglītības jomā, kurus Eiropas Komisija ierosināja Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā un kurus atzinīgi novērtēja ES līderi Portu sociālajā samītā 2021. gada maijā un Eiropadome 2021. gada jūnijā, kā arī saistītie valstu mērķrādītāji, ko noteikušas dalībvalstis un ar ko iepazīstināja 2022. gada jūnija *EPSCO* padomē.

¹ Nodarbinātības pārraudzības instruments ir balstīts uz kopīgās novērtējuma sistēmas (*JAF*) konstatējumiem. *JAF* ir uz rādītājiem balstīts novērtējuma rīks, kuru kopīgi izstrādājusi Nodarbinātības komiteja, Sociālās aizsardzības komiteja (*SPC*) un Eiropas Komisija, aptverot vispārējas un konkrētas politikas jomas saskaņā ar nodarbinātības pamatnostādņēm, un kurš ir paredzēts tam, lai aprakstītu galvenās problēmas un labus darba tirgus rezultātus šajās jomās, kā arī lai atbalstītu dalībvalstis prioritāšu noteikšanā.

4. Turklāt šā gada ziņojumā par nodarbinātību sniegtajā analīzē ir apvienots uz nākotni vērsts aspekts un minimālais ikgadējais nodarbinātības pieaugums, kas nepieciešams ES un valstu līmenī, lai līdz 2030. gadam sasniegtu attiecīgos nodarbinātības līmeņa mērķrādītājus, kā arī tajā ir izklāstīts konkrētu iedzīvotāju grupu potenciāls sekmēt virzību uz nodarbinātības līmeņa mērķrādītāja sasniegšanu.
5. Neraugoties uz tādām nopietnām problēmām kā Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, enerģētikas krīze un inflācijas spiediens, ES ekonomika 2022. gadā uzrādīja salīdzinoši labus rezultātus un darba tirgus saglabājās noturīgs, nodarbinātības līmenim un bezdarba līmenim sasniedzot jaunus rekordus.
6. Precīzāk, ES27 nodarbinātības līmenis vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem 2022. gadā turpināja uzlaboties un sasniedza 74,6 % (par 1,5 procentpunktiem vairāk nekā 2021. gadā), kas ir augstākais rādītājs kopš laikrindu sākuma 2009. gadā. Nodarbinātības līmeņa pieaugums ES līmenī 2022. gadā tika konstatēts visās galvenajās vecuma grupās (jaunieši, darba ņēmēji aktīvajā darbības vecumā un gados vecāki darba ņēmēji). Turklāt visās dalībvalstīs nodarbinātības līmenis vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem 2022. gadā uzlabojās salīdzinājumā ar 2021. gadu, un gandrīz visās ES dalībvalstīs nodarbinātības līmenis (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem) 2022. gadā pārsniedza pirmspandēmijas (2019. gada) līmeni. ES aktivitātes līmenis (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem) 2022. gadā turpināja augšupejošu tendenci. Tas sasniedza 79,4 % atzīmi, kas ir par 1 procentpunktu vairāk nekā 2021. gadā, un sievietes šajā pieaugumā deva lielāko ieguldījumu.
7. Bezdarba līmenis vecuma grupā virs 15 gadiem ES 2022. gadā salīdzinājumā ar 2021. gadu samazinājās vidēji par 0,9 procentpunktiem līdz 6,2 %, un 2022. gadā tas samazinājās gandrīz visās dalībvalstīs. Turklāt 2022. gadā samazinājās arī ES27 ilgtermiņa bezdarba līmenis.

8. ES jauniešu bezdarba līmenis (vecumā no 15 līdz 24 gadiem) 2022. gadā samazinājās salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, tomēr tas ir vairāk nekā divas reizes augstāks nekā vispārējais bezdarba līmenis, norādot uz būtisku problēmu šajā ziņā un to, ka ir jāturpina īstenot pastiprinātā Garantija jauniešiem. Turklāt to personu īpatsvars vecumā no 15 līdz 29 gadiem, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET*), Eiropas Savienībā 2022. gadā samazinājās par 1,4 procentpunktiem, sasniedzot 11,7 % atzīmi. Jāmin arī, ka ES27 dzimumu nodarbinātības atšķirība, t. i., atšķirība starp vīriešu un sieviešu nodarbinātības līmeni vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem joprojām ir augsta, lai gan 2022. gadā tā nedaudz samazinājās līdz 10,7 procentpunktiem no 10,9 procentpunktiem 2021. gadā. Tāpēc šajās divās jomās ir vajadzīgs ievērojams progress. Saskaņā ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānu, lai līdz 2030. gadam sasniegtu 78 % nodarbinātības līmeņa pamatmērķi, Eiropai ir jācenšas vismaz uz pusi samazināt dzimumu nodarbinātības atšķirību salīdzinājumā ar 2019. gadu un *NEET* rādītāju jauniešu vecuma grupā no 15 līdz 29 gadiem samazināt no 12,6 % (2019. gadā) līdz 9,0 % 2030. gadā (samazinājums par 3,6 procentpunktiem), īpaši uzlabojot viņu nodarbinātības perspektīvu.
9. Raugoties nākotnē, viens no galvenajiem secinājumiem Komisijas 2023. gada pavasara ekonomikas prognozē ir tāds, ka paredzams, ka pastāvīgi nepietiekamais piedāvājums darba tirgū, darbaspēka resursu uzkrāšana prasmju nepietiekamības dēļ, kā arī spēcīgais pieprasījums, jo īpaši pēc pakalpojumiem, mazinās ekonomikas attīstības tempa krituma ietekmi uz darba tirgu. Ņemot vērā minētos apstākļus, nodarbinātības pieaugums ES šogad tiek prognozēts 0,5 % apmērā. Paredzams, ka 2024. gadā nodarbinātība turpinās mēreni augt (0,4 %), kas nozīmē, ka nodarbinātību veicinoša izaugsme būs mazāka nekā 2022. gadā. Gaidāms, ka 2023. gadā bezdarba līmenis ES saglabāsies tuvu vēsturiski zemākajai atzīmei, proti, 6,2 %, bet 2024. gadā samazināsies līdz 6,1 %.

10. Konkrēti runājot par 2030. gada pamatmērķi attiecībā uz nodarbinātības līmeni, stabili darba tirgus apstākļi 2022. gadā būtiski veicināja virzību uz 78 % mērķrādītāja sasniegšanu līdz 2030. gadam. Lai sasniegtu šo mērķrādītāju, līdz 2030. gadam ES līmenī ir nepieciešams pieaugums vidēji 3,4 procentpunktu apmērā, tikmēr astoņas dalībvalstis cenšas panākt nodarbinātības līmeņa palielinājumu vēl lielākā apmērā, lai sasniegtu savus valsts mērķrādītājus. Pamatojoties uz jaunākajiem pieejamajiem ikgadējā darbaspēka apsekojuma datiem par nodarbinātības līmeni (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem), piecas dalībvalstis 2022. gadā ir pārsniegušas savus valsts mērķrādītājus, bet viena dalībvalsts ir sasniegusi savu mērķrādītāju. Turklāt 2022. gadā vienpadsmit dalībvalstīs nodarbinātības līmenis jau bija augstāks nekā ES pamatmērķis – 78 % (salīdzinājumā ar astoņām dalībvalstīm pirms gada).
11. Salīdzinot neseno (2022. gada) nodarbinātības pieaugumu dalībvalstīs ar vidējo gada nodarbinātības pieaugumu laikposmā no 2013. līdz 2019. gadam (pirms Covid-19) un minimālo (gada) nodarbinātības pieaugumu, kas katrai dalībvalstij vajadzīgs, lai sasniegtu valsts nodarbinātības līmeņa mērķrādītāju, var secināt, ka 2022. gadā lielākajā daļā dalībvalstu nodarbinātības pieaugums bija augstāks par attiecīgajiem vidējiem rādītājiem pirms Covid-19 un ka iedzīvotāju skaita samazināšanās dēļ lielākajai daļai dalībvalstu būs vajadzīgs mazāks minimālais gada nodarbinātības pieaugums nekā pirmskrīzes periodā, lai sasniegtu savus valsts mērķrādītājus.

12. Virzībā uz 2030. gada nodarbinātības līmeņa mērķrādītāju panāktā progresa analīzes un uzraudzības kontekstā ir lietderīgi arī izpētīt dažādu iedzīvotāju grupu rādītājus (piemēram, jaunieši, darba ņēmēji aktīvākajā darbības vecumā un gados vecāki darba ņēmēji) un noteikt tās, kuru rādītāji ir zemāki par vidējo. Ja katras dalībvalsts un apakšgrupas potenciāls tiek aplēsts kā starpība starp konkrēto nodarbinātības līmeni un attiecīgo ES vidējo nodarbinātības līmeni (vai vidējo rādītāju no trim augstākajiem nodarbinātības rādītājiem ES attiecīgajā iedzīvotāju grupā), ir sagaidāms hipotētisks ieguvums no nodarbinātības līmeņa paaugstināšanas konkrētās grupās. Tas jo īpaši attiecināms uz mazprasmīgām personām (sievietēm un vīriešiem) ievērojamā daļā ES dalībvalstu.
13. Vēlākā posmā *EMCO* Rādītāju grupa apspriedīs arī metodisko pieeju attiecībā uz progresa uzraudzību virzībā uz pieaugušo izglītības pamatmērķi un valstu mērķrādītājiem 2030. gadam, ņemot vērā, ka 2022. gadā datu avots tika mainīts no pieaugušo izglītības apsekojuma uz darbaspēka apsekojumu.
14. Dalībvalstu tematisko prioritāšu kontekstā 2023. gada NPI sniegtā informācija norāda uz vairākām galvenajām nodarbinātības problēmām. Prasmju un mūžizglītības jomā tās galvenokārt ir saistītas ar prasmju neatbilstību un zemu līdzdalību apmācībā. Paredzams, ka Eiropas Prasmju gads dos jaunu impulsu mūžizglītībai, nodrošinot cilvēkiem un uzņēmumiem iespēju sekmēt zaļo un digitālo pārkārtošanos, kā arī atbalstot inovāciju un konkurētspēju. Attiecībā uz izglītības un apmācības sistēmām galvenās problēmas ir izglītības rezultātu atkarība no sociālekonomiskās izcelsmes, zems pamatprasmju apguves līmenis, kā arī terciārās izglītības līmenis, priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas izplatība un skolotāja profesijas zemā pievilcība.

15. Problēmas ir konstatētas arī saistībā ar dalību darba tirgū, tostarp attiecībā uz konkrētām grupām, piemēram, gados vecākiem darba ņēmējiem, jauniešiem, sievietēm, mazprasmīgiem darba ņēmējiem un trešo valstu valstspiederīgajiem. Dažās valstīs ir vērojamas problēmas, kas saistītas ar bezdarbnieka pabalstu darbību un/vai nodokļu un pabalstu sistēmu ietekmi uz dalību darba tirgū (piemēram, zema atalgojuma slazdi, bezdarba slazdi). Dzimumu līdztiesības jomā galvenā problēma ir dzimumu nodarbinātības atšķirību saglabāšanās, savukārt darba un privātās dzīves līdzsvara jomā galvenie jautājumi ir aprūpes pienākumu veikšana un uzņemšanās, kā arī vecāku pienākumu ietekme uz dalību darba tirgū. Dažām dalībvalstīm bažas joprojām rada arī darba tirgus segmentācija, turklāt problēmas ir konstatētas arī aktīvas darba tirgus politikas jomā un saistībā ar valstu nodarbinātības dienestu darbību.
16. Analīzē arī konstatētas kopīgas ES “pozitīvas jaunākās tendences” un “negatīvas tendences, kurām jāpievērš uzmanība”. Jo īpaši NPI ir uzsvērtas vairākas pozitīvas norises laikposmā no 2021. līdz 2022. gadam: nodarbinātības pieaugums vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem visās dalībvalstīs; kopējās nodarbinātības pieaugums 25 dalībvalstīs; gados vecāku darba ņēmēju nodarbinātības līmeņa pieaugums 24 dalībvalstīs; *NEET* rādītāja samazināšanās vecuma grupā no 15 līdz 29 gadiem 19 dalībvalstīs; lielāka līdzdalība mūžizglītībā (to pieaugušo iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem procentuālā daļa, kuri pēdējo četru nedēļu laikā piedalās izglītībā un apmācībā) 15 valstīs. Dažas no minētajām gada tendencēm apstiprina analīze par ilgāka termiņa norisēm trīs gadu laikā. Tomēr NPI ir norādīts arī uz dažām negatīvām tendencēm laikposmā no 2021. līdz 2022. gadam: 21 dalībvalstī ir palielinājušās nominālās darbaspēka vienības izmaksas un 13 dalībvalstīs palielinājies bezdarbības un nepilna laika darba īpatsvars personīgo un ģimenes pienākumu dēļ.
17. *EMCO* nesenis veikums daudzpusējās uzraudzības jomā liecina, ka dalībvalstis ir veikušas reformas visās politikas jomās, kuras NPI ir noteiktas par prioritārām, tomēr joprojām pastāv problēmas, kā tas uzsvērts arī 2023. gada konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos.

18. Dalībvalstis ir ieviesušas vai plāno ieviest prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas politiku ar mērķi novērst pieaugošo prasmju trūkumu nozarēs ar augstu pieprasījumu (piemēram, veselības aprūpē), novērst prasmju neatbilstību un pielāgot darbaspēka prasmes mainīgajai darba pasaulei, tostarp ar ESF+ un *NextGenerationEU* pieejamo resursu atbalstu. Ņemot vērā saspringtos darba tirgus un zemo bezdarba līmeni, dalībvalstis arvien vairāk ievieš mācību pasākumus, kas galvenokārt vērsti uz visneaizsargātākajām personām, kuru potenciāls joprojām netiek izmantots. Notiek darbs, lai uzlabotu valsts nodarbinātības dienestu pakalpojumu sniegšanu un spējas, tostarp izmantojot digitālus un uzlabotus darba tirgus un prasmju prognozēšanas rīkus. Turklāt dalībvalstis pastiprina centienus attiecībā uz skolotāju prasmju un jo īpaši viņu digitālo prasmju uzlabošanu, kā arī skolotāja profesijas pievilcības vairošanu.
19. Darba tirgus segmentācija visās dalībvalstīs joprojām ietekmē konkrētas grupas, jo īpaši jauniešus, sievietes, migrantus un mazprasmīgus cilvēkus. Dažos gadījumos joprojām ir augsts piespiedu nepilna laika nodarbinātības rādītājs, savukārt pārejas rādītāji no pagaidu darba līgumiem uz pastāvīgiem līgumiem ir zemi. 2022. gadā daudzas dalībvalstis turpināja centienus veicināt beztermiņa līgumus kā tipisku darba režīmu. Netipisku darba un pašnodarbinātības veidu ļaunprātīgas izmantošanas novēršana un nedeklarēta darba novēršana joprojām ir daudzu dalībvalstu politikas darba kārtības prioritāte. Turklāt nozīmīgs ir kļuvis platformu darbs, kas veicina darbvietu radīšanu, bet vienlaikus arī apdraud iespēju nodrošināt taisnīgus darba apstākļus.

20. Attiecībā uz darbaspēka nodokļiem, ņemot vērā enerģijas un pārtikas cenu pieaugumu, daudzas dalībvalstis 2022. gadā noteica pasākumus, lai mazinātu inflācijas ietekmi uz mājsaimniecību un darba ņēmēju ienākumiem. Daudzās dalībvalstīs ir gūti arī panākumi, zaļinot nodokļu sistēmu un panākot, ka tā vairāk atbalsta ilgtspējīgu izaugsmi. Tomēr, lai atbalstītu iekļaujošu izaugsmi, daudzās dalībvalstīs joprojām varētu daudz ko darīt, lai nodokļus novirzītu no darbaspēka un uzlabotu to nodokļu un pabalstu sistēmas. Labi izstrādātas nodokļu robežlikmes var veicināt dalību darba tirgū, jo īpaši attiecībā uz otrajiem pelnītājiem, un palielināt darba laiku. Turklāt daudzās dalībvalstīs nodokļu īpatsvars darbaspēka izmaksās zema atalgojuma saņēmējiem joprojām ir augsts.
21. Aprūpes pienākumi, tostarp attiecībā uz cilvēkiem, kam nepieciešama ilgtermiņa aprūpe, un bērniem, joprojām ir viens no galvenajiem faktoriem, kas daudzās dalībvalstīs kavē sieviešu dalību darba tirgū un pilna laika nodarbinātību, atstājot ārpus darba tirgus aptuveni 7,7 miljonus sieviešu. Tomēr ir vērojams vispārējs progress attiecībā uz piekļuves nodrošināšanu cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai pirmsskolas izglītībai un aprūpei, jo īpaši, paplašinot pieejamo vietu piedāvājumu un atbalstot ģimenes ar zemiem ienākumiem piekļuvē pakalpojumiem. Dažos gadījumos dalību pirmsskolas izglītībā (APIA) ir izdevies palielināt, pazeminot obligātās izglītības vecumu. Neraugoties uz veiktajiem centieniem, joprojām pastāv būtiskas problēmas saistībā ar piekļuves uzlabošanu bērniem no sliktas sociālekonomiskās vides un APIA pielāgošanu to bērnu vajadzībām, kuriem ir invaliditāte vai kuriem nepieciešama īpaša aprūpe.

22. *EMCO* pārskatā par sociālo dialogu tika uzsvērts, ka teju visās dalībvalstīs sociālā dialoga institucionālā sistēma ir vairāk nekā pienācīga. Tomēr joprojām ir ļoti svarīgi izvairīties no tikai formālas sociālo partneru iesaistes un nodrošināt savlaicīgu un jēgpilnu apspriešanās procesu visā politikas veidošanas procesā. Apspriešanās kvalitāte arī var uzlaboties, ja tās pamatā ir uz pierādījumiem balstīti konstatējumi un ierosinātu tiesību aktu *ex ante* ietekmes novērtējumi.
23. Attiecībā uz 2023. gada pavasara paketi, ko Komisija pieņēma 24. maijā, *EMCO* ar *SPC* kopīgajā horizontālajā atzinumā par 2023. gada Eiropas pusgadu *EPSCO* padomes 2023. gada jūnija sanāksmei norādīja, ka KVAI skaits *EPSCO* kompetences jomās joprojām ir mazāks nekā pusgada ciklos pirms Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) ieviešanas. Tā arī ņēma vērā salīdzinoši lielāku skaitu “horizontālo” KVAI, kas ierosināti visām dalībvalstīm, vienlaikus uzsverot nepieciešamību saglabāt konkrētām valstīm adresēto ieteikumu specifiskumu.
24. Savā atzinumā *EMCO* un *SPC* aicināja ieviest ciešāku ekonomikas, fiskālās, nodarbinātības un sociālās politikas koordināciju ², ņemot vērā pašreizējo plašo sociālekonomisko risku un politikas problēmu klāstu, ko ietekmējis Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, un nolūkā nodrošināt taisnīgu zaļo un digitālo pārkārtošanos un ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi. Šajā sakarībā viena no galvenajām prioritātēm joprojām ir stiprināt *EPSCO* un tās komiteju nozīmi Eiropas pusgadā, vienlaikus atzīstot, ka ir jāturpina centieni modernizēt komiteju uzraudzības instrumentus, saglabāt pašreizējo Eiropas pusgada uzmanības centru saskaņā ar Līgumu un izvairīties no administratīvā sloga riska.

² Saskaņā ar attiecīgajām Līgumā noteiktajām kompetencēm un subsidiaritātes un proporcionālītātes principiem.

25. Atbildot uz šo aicinājumu, kā arī uz agrāku *EPSCO* padomes 2022. gada marta sanāksmes aicinājumu ³, Rādītāju darba grupa ir sākusi pārdomu procesu par *EMCO* uzraudzības un ziņošanas rīkiem, lai tos labāk pielāgotu paredzētajam mērķim. Šā pasākuma pirmais posms, kurš šobrīd norisinās, ietver kopīgās novērtējuma sistēmas pārskatīšanu kā atskaides punktu visiem pārējiem rīkiem.
26. Eiropas pusgads joprojām ir efektīvs koordinācijas instruments, ar kura palīdzību veicināt ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomikas izaugsmi, konkurētspēju, nodarbinātību un pienācīgu sociālo aizsardzību un sociālo iekļaušanu. 2024. gada Eiropas pusgada ciklā būtu jāturpina risināt esošās un gaidāmās darba tirgus problēmas, ņemot vērā neskaidras globālās ģeopolitiskās un ekonomiskās perspektīvas, tostarp saistībā ar Krievijas agresijas karu pret Ukrainu, kā arī ar klimata pārmaiņām saistītus notikumus. Nākamajā pusgada ciklā būtu arī jāturpina atbalstīt zaļo un digitālo pārkārtošanos un pievērsties demogrāfisko pārmaiņu ietekmei uz darba tirgu. Kā norādīts NPI, lai sasniegtu ES pamatmērķi un valstu mērķrādītājus 2030. gadam, ir jārisina strukturālās problēmas tādās jomās kā dalība darba tirgū un aktīva darba tirgus politika, izglītība un apmācība, prasmes un mūžizglītība, nodokļu un pabalstu sistēmu darbība, dzimumu līdztiesība un darba un privātās dzīves līdzsvars, kā arī darba tirgus segmentācija.

³ Sk. Padomes dokumentu 6933/22.